

Stockholm 2026-01-07

Till
Regeringskansliet, Kulturdepartementet
DNR Ku2025-00871
ku.remissvar@regeringskansliet.se
ku.kkm@regeringskansliet.se

Ideell kulturallians remissyttrande över *En kulturkanon för Sverige* (SOU 2025:92)

Ideell kulturallians har tagit del av betänkandet *En kulturkanon för Sverige* (SOU 2025:92).

Ideell kulturallians samlar riksorganisationer inom den ideella kultursektorn. Vårt uppdrag är att stärka ideellt organiserade kulturverksamheter och synliggöra deras betydelse för kulturliv, delaktighet och demokrati i hela landet.

Våra medlemmar är ABF, Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam), Ax – Kulturorganisationer i samverkan, Bilda, Bygdegårdarnas Riksförbund, Folkets Hus och Parker, Folkrörelsernas konstfrämjande, Musikarrangörer i samverkan (MAIS), Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV), Riksförbundet Sveriges konsthögläringar, Riksteatern, Skådebanan Riks, Sensus studieförbund, SIOS – Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, Studieförbunden i samverkan, Studieförbundet Studieförbundet Vuxenskolan, Svenska Hemsöjdsföreningars Riksförbund, Sveriges Hembygdsförbund och Våra gårdar.

Ideell kulturallians välkomnar att betänkandet lyfter den ideella kultursektorn och folkbildningen som viktiga arenor för bildning och kulturell gemenskap. Våra synpunkter utgår från medlemsorganisationernas erfarenheter av kultur- och bildningsarbete runt om i landet.

Sammanfattning av Ideell kulturallians synpunkter

- **Ideell kulturallians delar målen om bildning, gemenskap och delaktighet**, men ifrågasätter om en statligt initierad kulturkanon är ett ändamålsenligt verktyg för att uppnå dessa mål. Erfarenheter från civilsamhället visar att bildning och delaktighet i hög grad beror på faktiska

förutsättningar, infrastruktur för kulturlivet och möjligheter som resurser till deltagande.

- **Ideell kulturallians avvisar förslaget att finansiera stiftelsens grundkapital med medel från Allmänna arvsfonden**, då detta innebär ett principiellt avsteg från fondens syfte och riskerar att försvaga civilsamhällets långsiktiga finansiering.
- **Förslaget om en nationell kulturkanon innebär en förskjutning i kulturpolitiken mot ökad innehållslig styrning**, vilket riskerar att urholka principen om armlängds avstånd och kulturens frihet. Att staten pekar ut specifika verk och uttryck som normerande saknar tydliga föregångare i modern svensk kulturpolitik.
- **Folkbildning och civilsamhälle bygger på frivillighet, deltagarstyrning och självständighet**, och kan inte fungera som genomförare av statligt fastställda innehåll utan att deras grundläggande principer påverkas. Samverkan förutsätter därför frivillighet och får inte villkoras genom ekonomisk styrning.

Ideell kulturallians övergripande synpunkter på betänkandet

Kommitténs uppdrag har varit att föreslå en kulturkanon som ska bidra till bildning, gemenskap och inkludering. Ideell kulturallians delar dessa mål och ser positivt på att betänkandet lyfter bildningens betydelse samt pekar ut folkbildningen och civilsamhället som viktiga arenor för lärande, delaktighet och kulturell gemenskap.

Samtidigt ifrågasätter Ideell kulturallians om en statligt initierad kulturkanon är ett ändamålsenligt verktyg för att uppnå dessa mål. Vår erfarenhet är att bildning, gemenskap och inkludering i praktiken i stor utsträckning beror på kulturlivets faktiska förutsättningar – resurser, infrastruktur för kulturlivet och möjligheter till delaktighet – snarare än på nationellt fastställda urval av kulturinnehåll.

Betänkandet betonar bildning, men utgår i praktiken från att kunskap stärks genom att ett gemensamt urval av kulturinnehåll identifieras och sprids. Vår erfarenhet är att bildning oftare växer fram i motsatt riktning: genom nyfikenhet, lokalt engagemang och gemensamt utforskande, där kunskap och mening utvecklas i mötet mellan människor snarare än genom centralt definierade utgångspunkter.

Perspektiv från UNESCO:s konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet betonar kultur som levande praktik – traditioner, berättelser, musik, dans och hantverksskunkaper – som hålls vid liv genom människors aktiva deltagande. Detta ligger nära en bildningssyn där kunskap växer fram i gemenskap och praktik.

Ett sådant perspektiv pekar på vikten av att staten stärker deltagande, lokala sammanhang och infrastruktur för kulturlivet, i stället för att fokusera på att etablera en fast och avgränsad lista över utvalda verk.

Sammantaget menar Ideell kulturallians att statens uppgift inte är att definiera vilka kulturella uttryck som ska utgöra bildningens grund genom en kulturkanon. Statens roll bör i stället vara att möjliggöra bildning och kulturell delaktighet genom långsiktiga resurser, en stark infrastruktur för kulturlivet och stöd till lokala arenor där människor möts kring kultur.

Våra synpunkter avser främst betänkandets kapitel 6 (överbäganden och förslag) och kapitel 7 (konsekvenser).

Kommitténs överbäganden och förslag

6.1 Principiella utgångspunkter

Betänkandet beskriver samtiden som splittrad och präglad av bristande sammanhållning, där försvagade gemensamma kulturella referenser framhålls som en bidragande faktor. I denna inramning tecknas bilden av en tidigare mer sammanhållen nationell berättelse som bidragit till gemenskap och tillhörighet. Ideell kulturallians menar att denna problembeskrivning riskerar att förenkla både historien och nutiden.

6.2.1 Sveriges kulturkanon bör förvaltas i en form som garanterar frihet och självständighet

Betänkandet föreslår att ansvaret för kulturkanonens förvaltning och tillgängliggörande ska ligga hos en självständig stiftelse. Som motiv anges att en stiftelse kan verka mer självständigt än en myndighet, och att stiftelseformen därmed skulle kunna skydda verksamheten mot politisk styrning.

Ideell kulturallians ställer sig bakom betänkandets ambition att garantera frihet och självständighet i införandet av en ny statlig kulturpolitisk satsning.

Kulturens självständighet och frihet är grundläggande för ett levande kulturliv. Principen om armlängds avstånd innebär att politiken sätter mål och ramar för kulturpolitiken, men inte lägger sig i det kulturella innehållet. Denna princip utgör grunden för en kulturpolitik som betonar kulturens frihet och dess viktiga roll i ett demokratiskt samhälle.

Genom armlängds avstånd skapas förutsättningar att finansiera och främja kultur utan politisk styrning, där en mångfald av konstnärliga yttringar och initiativ kan utvecklas fritt.

Betänkandets resonemang om vikten av självständighet blir problematiskt i ljuset av förslaget om en statlig lista som pekar ut 100 verk. Ett sådant förfarande innebär en tydlig politisk styrning som sträcker sig in i kulturens innehåll.

Ideell kulturallians ser risker för ökad politisering och för ett urholkat armlängds avstånd genom införandet av en kulturkanon. Sammantaget innebär förslaget en påtaglig omsvängning i kulturpolitiken, där staten ges en mer aktiv och normerande roll i förhållande till kulturellt innehåll.

Så som betänkandet beskriver stiftelsen framstår både styrningen och mandatet som oklara. Å ena sidan betonas stiftelsens självständighet, medan det samtidigt förutsätts att universitet, skolor, museer, folkbildningen och delar av den ideella kultursektorn aktivt ska bidra till verksamheten. Detta skapar en oklar ansvarsfördelning och väcker frågor om hur befintliga myndigheter och etablerade strukturer ska förhålla sig till stiftelsens uppdrag.

Det är möjligt att stiftelseformen kan garantera viss frihet inom de ramar som följer av en kulturkanon, och att den därför kan framstå som den bästa organisationsformen. Samtidigt ser Ideell kulturallians betydande risker med att använda en stiftelse som förvaltningsform, eftersom det är ett kostsamt, trögrörligt, slutet och stelbent sätt att hantera en lista över utpekade kanonverk.

Ideell kulturallians ifrågasätter också behovet av att skapa en helt ny organisation för detta uppdrag, när det handlar om verk och kulturuttryck som redan förvaltas och tillgängliggörs av universitet, museer, bibliotek, arkiv samt ett stort antal organisationer inom civilsamhället.

Om en ny struktur trots allt inrättas är det avgörande att samverkan med ideella aktörer sker på frivillig grund, utan styrning av innehåll och utan att offentliga resurser villkoras av arbete med en fastställd kanon.

6.2.2 En ny stiftelse bildas

Ideell kulturallians avvisar bestämt förslaget att finansiera stiftelsens grundkapital med medel från Allmänna arvsfonden.

Allmänna arvsfondens medel ska enligt lag användas till civilsamhällets verksamheter och går till ideella organisationers viktiga arbete för och med barn, unga, äldre och personer med funktionsnedsättning. Regeringen har nyligen avvisat förslag om att avveckla Allmänna arvsfonden med hänvisning till fondens särskilda roll för civilsamhället och dess fortsatt relevanta ändamål.

Att använda fondmedel som grundkapital för en statligt initierad stiftelse innebär därmed ett principiellt avsteg från fondens syfte och riskerar att urholka dess långsiktiga legitimitet. Det utgör också ett hot mot civilsamhällets långsiktiga finansiering och öppnar för framtida uttag till andra statliga ändamål.

Betänkandet anger att staten ska ta initiativ till att bilda stiftelsen och fastställa dess stiftelseförordnande. Samtidigt lämnas centrala frågor öppna, såsom hur styrelsen ska utses och på vilka grunder ordförande och övriga ledamöter ska tillsättas. Detta skapar oklarhet kring hur stiftelsens oberoende och principen om armlängds avstånd ska säkerställas i praktiken.

6.2.3 Tillgängliggörande av kanon genom en digital portal

Ideell kulturallians ställer sig bakom ambitionen att nå ut med kultur och bildning till alla.

Betänkandet föreslår att kulturkanonen ska tillgängliggöras genom en digital portal. Om en kanon etableras är en sådan lösning rimlig och kan fungera som ett pedagogiskt nav för fördjupning. Ett lättillgängligt materialbibliotek, där intresserade kan ta del av och använda material, kan vara ett värdefullt stöd i detta arbete.

Det är samtidigt viktigt att den digitala plattformen utformas med möjlighet till interaktivitet och vidareutveckling, så att innehållet kan användas, tolkas och byggas vidare på i olika sammanhang.

6.2.4 Tillgängliggörande av kanon genom kultur- och kulturarvsaktörerna

Betänkandet uttrycker en stark tilltro till den digitala portalens betydelse för tillgängliggörande. Ambitionen är att en webbplats ska kunna nå alla med internetuppkoppling, oavsett var i landet man befinner sig eller vilken socioekonomisk bakgrund man tillhör.

Ideell kulturallians vill understryka att det i dag finns betydande skillnader i människors faktiska möjligheter att ta del av kulturlivet. Detta har bland annat Myndigheten för kulturanalys visat i sina analyser, som pekar på att delaktighet påverkas av flera grundläggande hinder och strukturella faktorer, inte enbart av tillgång till innehåll på nätet. Delaktighet handlar därmed också om fysiska, sociala och socioekonomiska förutsättningar – såsom tid, resurser, geografisk närhet och faktisk tillgång till kulturella sammanhang – inte bara om att material finns tillgängligt digitalt.

Om målet är att fler ska kunna delta i kulturlivet krävs därför satsningar på kulturupplevelser och en infrastruktur för kulturlivet som gör delaktighet möjlig i praktiken.

Ideella kultur- och folkbildningsorganisationer bedriver sin verksamhet utifrån egna stadgar, demokratiska beslutsprocesser och självständiga uppdrag. De verkar inte på uppdrag av staten eller statligt initierade stiftelser, och inriktningen på verksamheten beslutas av respektive organisations styrelse och medlemmar.

Mot denna bakgrund menar Ideell kulturallians att betänkandet ger uttryck för en otydlig och delvis missvisande bild av civilsamhällets roll som samarbetspart.

Detta väcker frågor om hur de ideella aktörerna förväntas medverka. Kulturarvsaktörer bedriver redan i dag ett aktivt och långsiktigt arbete med kulturarvet, inte minst i mindre tätorter och på landsbygden, ofta med begränsade resurser.

Särskilt oroande är att dessa aktörer förutsätts bidra ytterligare utan att tydliga resurser avsätts. Det statliga stödet till studieförbunden har under de senaste åren minskat med omkring en tredjedel, och den ideella kultursektorn har varit underfinansierad under lång tid. Efter pandemi, inflation och statliga nedskärningar

har situationen blivit akut, med följden att mötesplatser stängs och lokala kulturella nav försvagas.

Det är svårt att förena ambitionen att stärka bildning och delaktighet med samtida nedskärningar i folkbildning, civilsamhälle och kulturens grundläggande infrastruktur. Dessa verksamheter utgör i praktiken de viktigaste arenorna för det bildningsarbete som betänkandet säger sig vilja främja.

En risk med förslaget är att organisationer som redan befinner sig i ett ekonomiskt utsatt läge kan komma att pressas att delta i arbetet med en kulturkanon för att inte gå miste om framtida finansiering. Folkbildningen och civilsamhället är deltagarstyrda och fria verksamheter, och för att de ska kunna fortsätta bidra med kraft och engagemang måste denna självständighet värnas.

6.2.6 Tillgängliggörande av kanon genom folkbildningen

Ideell kulturallians uppskattar att folkbildningen lyfts fram och att betänkandet beskriver dess roll som en central del av det demokratiska projektet i Sverige, både historiskt och i dag, genom medborgarbildning och främjande av delaktighet.

Detta är en utmärkt utgångspunkt. Samtidigt är det grundläggande för folkbildningen att innehåll och pedagogiska utgångspunkter växer fram ur deltagarnas behov och frågor. Folkbildningens arbete kan därför inte utgå från externa innehållsliga ramar utan att dess särart och grundläggande principer påverkas.

6.2.9 Tillgängliggörande av kanon genom samhällsorienteringen för nyanlända

I avsnittet om tillgängliggörande av kulturkanon genom samhällsorienteringen för nyanlända utgår betänkandet från antagandet att bristande gemensamma kulturella referenser utgör ett centralt hinder för delaktighet och sammanhållning. Ideell kulturallians vill här peka på risken för en förenklad förståelse av både bildning och integration.

Erfarenheter från civilsamhällets kultur- och bildningsverksamheter visar att delaktighet och tillhörighet inte uppstår genom tillgång till i förväg fastställda kunskapsinnehåll, utan genom relationella processer där människor möts, deltar och bygger förståelse tillsammans.

Mot denna bakgrund menar Ideell kulturallians att samhällsorientering för nyanlända vinner i kvalitet när kultur används som utgångspunkt för dialog, gemensamt utforskande och ömsesidigt lärande. Kultur bör i detta sammanhang inte förstås som ett innehåll som ska förmedlas i syfte att etablera gemensamma referenser, utan som en process där förståelse och delaktighet växer fram i mötet mellan människor.

7 Konsekvenser

Ur ideellt organiserade kulturverksamheters perspektiv finns det anledning att uppmärksamma ytterligare konsekvenser av förslaget, utöver dem som behandlas i betänkandet.

Ideell kulturallians noterar att betänkandets konsekvensavsnitt saknar en samlad analys av förslagets konsekvenser för kulturens frihet och för principen om armlängds avstånd. Detta är anmärkningsvärt eftersom förslaget innebär statliga initiativ på området kulturellt innehåll, där dessa principer utgör grundläggande kulturpolitiska utgångspunkter.

Ideell kulturallians vill särskilt uppmärksamma den situation som kan uppstå när stora statliga satsningar riktas mot projekt där ideella kulturaktörer förväntas delta. Detta gäller särskilt när satsningarna inte nödvändigtvis svarar mot aktörernas egna prioriteringar eller arbetssätt.

I ett kulturliv som präglas av långvarig underfinansiering finns en risk för att riktade medel får en indirekt styrande effekt, även när deltagandet formellt är frivilligt. Detta är särskilt problematiskt när styrningen rör innehållsliga utgångspunkter för bildning och kultur.

Sammantaget finns en risk för att kulturpolitiska mål om frihet, delaktighet och folkbildning hamnar i spänning med reformer som i praktiken innebär centralt fastställda prioriteringar och innehållslig styrning.

7.1 Ekonomiska konsekvenser

Ideell kulturallians avvisar förslaget att finansiera stiftelsens grundkapital genom ett engångsbelopp från Allmänna arvsfonden. Att använda medel från en fond vars syfte är att finansiera civilsamhällets verksamheter för en statligt initierad satsning innebär en omfördelning som får betydande konsekvenser för civilsamhällets långsiktiga finansiering.

Därtill finns en risk för att organisationer som redan befinner sig i ett ekonomiskt utsatt läge pressas att delta i arbetet med en kulturkanon för att inte riskera framtida finansiering.

Vidare föreslår betänkandet interimslösningar i avvaktan på att en stiftelse bildas. Bland annat föreslås att 20 miljoner kronor öronmärks för bidrag till läns museer och andra regionala kultur- och kulturarvsaktörer.

Betänkandet bedömer att detta skulle kunna rymmas inom regeringens kulturbudget och pekar på anslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet eller anslag 7:2 Bidrag till kulturmiljövård. Ideell kulturallians vill framhålla att båda dessa anslag redan är hårt ansträngda. En sådan omfördelning riskerar därför att ytterligare försvaga verksamheter som i dag är beroende av stöden, inklusive ideella aktörer som betänkandet samtidigt vill involvera i arbetet med kulturkanon.

7.2 Övriga konsekvenser

Sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet

Ideell kulturallians medlemsorganisationer arbetar redan i dag för att stärka kulturlivet i hela landet och har en särskilt stor betydelse i gleset befolkade områden som är känsliga för förändringar i tillgången till offentlig service, inklusive utbildning och kultur.

I betänkandet lyfts landsbygden fram som en viktig målgrupp. Ideell kulturallians vill i detta sammanhang understryka att landsbygden och mindre tätorter också behöver resurser för att ta del av samtida kultur och ett levande kulturliv, och inte enbart hänvisas till äldre kulturuttryck.

Möjlighet att nå de integrationspolitiska målen

Betänkandet tillskriver kulturkanonen en roll även i integrationssammanhang, där gemensamma kulturella referenser antas bidra till delaktighet och sammanhållning. Ideell kulturallians vill peka på risken för att ett sådant antagande leder till en förenklad förståelse av integration som samhällsprocess.

Erfarenheter från civilsamhällets kultur- och bildningsverksamheter visar att integration inte i första hand handlar om tillgång till gemensamma kunskaper, utan om relationer, ömsesidighet och faktisk delaktighet i sociala sammanhang. Om dessa skillnader i synsätt inte beaktas finns en risk att kulturpolitiska insatser tilldelas integrationspolitiska förväntningar som de i praktiken har begränsade möjligheter att uppfylla.

Ideell kulturallians vill även lyfta en mer övergripande kulturpolitisk aspekt av förslaget. Erfarenheter från kultursamverkansmodellen visar att även till synes övergripande statliga ramar – exempelvis hur konst- och kulturområden definieras och avgränsas – får påtagliga konsekvenser för hur kulturlivet organiseras, prioriteras och finansieras på regional och lokal nivå. Sådana inramningar har under lång tid varit föremål för kritik, inte minst eftersom de tenderar att styra resurser mot vissa uttryck och arbetsformer och därmed skapa de inlåsningseffekter för det fria och ideellt organiserade kulturlivet.

Utifrån dessa erfarenheter menar Ideell kulturallians att en nationell kulturkanon innebär ett kvalitativt annorlunda och mer långtgående steg mot ökad innehållslig styrning. Att staten pekar ut specifika kulturella verk och uttryck som normerande saknar tydliga motsvarigheter i modern svensk kulturpolitik och förutsätter därför en betydligt djupare analys av konsekvenserna för kulturens frihet, folkbildningens ideal och civilsamhällets självständiga roll.

Sammantaget menar Ideell kulturallians att förslaget om en nationell kulturkanon kräver en fördjupad kulturpolitisk analys och en bredare dialog för att säkerställa kulturens frihet, folkbildningens ideal och civilsamhällets självständiga roll.

För Ideell kulturallians

Anna Livion Ingvarsson
Verksamhetschef
Tel 073-978 86 66
Mejl anna.livion.ingvarsson@ideellkultur.se